

Elektronische DEGREE voor economen

Het eerste stadium van een wetenschappelijke publicatie is vaak een Onderzoeksrapport, Working Paper of Research Memorandum. Ideeën en theorieën worden vastgelegd en besproken met collega-wetenschappers. Op die manier groeit een publicatie, hetgeen uiteindelijk kan resulteren in een tijdschriftartikel. Binnen economische en bedrijfskundige faculteiten hebben deze onderzoeksrapporten altijd een belangrijke rol gespeeld. Er vond in de loop der jaren een levendige uitwisseling plaats, hetgeen leidde tot kasten vol onderzoeksrapporten in de diverse bibliotheken. Aanvankelijk catalogiseerde iedere bibliotheek deze rapporten op eigen wijze. Gesprekken over landelijke samenwerking in de werkgroep Economie en Bedrijfskunde van de afdeling Wetenschappelijke Bibliotheken van de NVB, leidden uiteindelijk tot het project DEGREE: Dutch electronic grey files on economics.

Het afgelopen jaar hebben de economische en bedrijfskundige bibliotheken van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), de Katholieke Universiteit Brabant (KUB), de Universiteit Maastricht (UM), de Universiteit van Amsterdam (UvA), de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) en later ook de Universiteit Nijmegen deelgenomen aan het IWI-project DEGREE.

Hoofddoelstelling werd het realiseren van een adequate productie, ontsluiting en beschikbaarstelling van rapporten op het gebied van economie en bedrijfskunde. Dit hield in dat de deelnemers ervoor moesten zorgen dat de rapporten voortaan in elektronische vorm beschikbaar kwamen. Tevens moest toegankelijkheid en beschikbaarheid via het world wide web worden gerealiseerd. Dit met het oog op toekomstige deelnemers, maar ook vanwege het feit dat niet alle deelnemers participeren in het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogussysteem van Pica (GGC).

Binnen DEGREE is veel aandacht geschonken aan de mogelijkheid om een koppeling te maken tussen de bibliografische data van de diverse aangeboden reeksen, zodat met een minimaal aantal zoekacties goede resultaten te bereiken zijn.

Mevr. H. Hoekstra is bibliothecaris van de Faculteit der Economische Wetenschappen, de Faculteit Bedrijfskunde en de Faculteit der Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. G. Köhler is hoofd van de Prof. Mr. N.G. Piersonbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Mevr. C. Stuyts is informatiespecialist bij de Bibliotheek van de Katholieke Universiteit Brabant.

Beoogde resultaten

Elektronische publicatie, beschikbaarstelling en ontsluiting van full-text economische en bedrijfskundige onderzoeksrapporten van de eigen instelling zou zodanig moeten gebeuren dat er geen belemmeringen ontstaan voor de klant die op zoek is naar deze informatie. Om een zo breed mogelijke toegang tot de onderzoeksrapporten te creëren wilden we diverse ingangen maken, bijvoorbeeld via landelijke referentiedatabases zoals WEBCAT en via lokale referentiedatabases, zoals de Online publiekscatalogus (OPC). Ook werd hierbij gedacht aan speciale referentiedatabases met koppelingmogelijkheden naar de volledige tekst.

Tevens wilden we een onderlinge en ongelimiteerde elektronische toegang realiseren tot de full-text onderzoeksrapporten van de aangesloten instellingen met behulp van www-technologie. Iedere bibliotheek zou dan de eigen documenten op een lokaal beheerde www-server kunnen opslaan en bewaren.

En natuurlijk wilden we na afloop onze kennis en ervaring beschikbaar stellen voor andere disciplines.

Analyse en voorbereiding

Om deze resultaten te bereiken is helder inzicht in de problematiek en duidelijke afbakening van het werktein belangrijk. Praktische ervaringen in concrete situaties bleken daarbij belangrijker dan theoretische bespiegelingen. Uiteindelijk is een geheel van technische en organisatorische voorwaarden geformuleerd voor de

introdactie, productie, ontsluiting en beschikbaarstelling van elektronische research papers.

Daarnaast kwamen er kwaliteitseisen voor inhoud, maar ook voor vormgeving en continuïteit van de publicaties. Systematische controle is nodig en auteursrechten moeten worden afgestemd. Elektronische publicaties wijken naar vorm af, maar ook de inhoud kan afwijken van een gelijktijdig verschenen hardcopy. En dat betreft dan niet alleen formele kenmerken, maar zeker ook inhoudelijke elementen. Juist omdat het elektronische medium zich uitstekend leent om nog na het 'ter perse gaan' belangwekkende wijzigingen aan te brengen.

Verder is het natuurlijk mogelijk multimediale toepassingen in een elektronisch document op te nemen. Enig pragmatisme brengt standpunten in dergelijke gevallen wel bijeen. Als een bibliotheek besluit een rol te gaan spelen bij het elektronisch publiceren, is het noodzakelijk te beschikken over servercapaciteit en software voor conversie en viewing. Belangrijk is dan ook dat daarbij afspraken over bewaren en bewaartermijnen worden overeengekomen.

Voor de ontsluiting is het nodig aansluiting te zoeken bij andere, liefst internationale projecten. Kennis van de Dublin Core voor te gebruiken metatags is dan onontbeerlijk voor het maken van afspraken over een gezamenlijk format. Voor de beschikbaarstelling is het nodig te kiezen voor algemeen toegankelijke, liefst grafische formaten en daarbinnen weer keuzes te maken. Bijvoorbeeld voor postscript en/of PDF.

Het lijkt een open deur, maar om een goede samenwerking tussen diverse partijen binnen een instelling tot stand te kunnen brengen is het noodzakelijk om, naast een goede voorlichting en communicatie, duidelijke afspraken over verantwoordelijkheden te maken. De bibliotheek moet ervoor zorgen dat er een goed inzicht in het organisatiepatroon en de werkverhoudingen binnen de instelling verkregen wordt. Het is van groot belang dat er in de bibliotheek kennis van relevante

communicatiekanalen is opdat men (potentiële) belangstellenden kan bereiken.

Deze nieuwe vorm van publiceren vergt in eerste instantie extra arbeidstijd. Het verdient aanbeveling om hiervan vooraf een inschatting te maken, teneinde inpassing in het arbeidsproces op een adequate manier te laten verlopen.

Uitvoering en resultaten

Omdat binnen elke universiteit de organisatie en de manier van werken rondom onderzoeksrapporten anders geregeld is, werd ook de uitvoeringsfase voor elke DEGREE-partner anders. Waar mogelijk hebben we elkaar met raad en daad bijgestaan. Soms dienden we elkaar slechts tot voorbeeld of tot inspiratiebron, soms konden we elkaar voorzien van stukjes programmeerwerk. Zowel bij de analyse als bij de voorbereiding was duidelijk dat twee werelden in dit project elkaar moesten zien te vinden: technisch personeel en mensen die verantwoordelijk zijn voor organisatie en procedures.

Bij elke deelnemende universiteit is de productie, beschikbaarstelling en ontsluiting van de eigen working papers intussen gerealiseerd. Ook is er geïnventariseerd of elders reeds pogingen ondernomen zijn om een dergelijke samenwerking op te zetten. Dat leidde tot een aantal Internetsites, die grondig onderzocht zijn. Uiteindelijk is besloten om aan te sluiten bij RePEc (Research Papers in Economics), een onderdeel van NetEc (<http://netec.mcc.ac.uk/local/NetEc.html>). Dit Engelse initiatief is precies opgezet volgens de decentrale gedachte binnen het DEGREE-project. Een uitvoerige beschrijving daarvan is te vinden in het 'Guildford Protocol' (<http://netec.wustl.edu/RePEc/GuilP.html>).

Resultaten versus doelstelling

Realisatie van de productie van onderzoeksrapporten in elektronische vorm is het eerste doel dat de projectgroep

DEGREE

In november 1994 werd een voorstel over landelijke samenwerking aangenomen. In dit voorstel werden onder meer afspraken gemaakt over het catalogiseren en bewaren van de onderzoeksrapporten die bij de eigen faculteit gepubliceerd worden en van die van de andere universitaire instellingen in Nederland. In diezelfde periode startte de Katholieke Universiteit Brabant (KUB) met Grey Files, een elektronische databank waarin de onderzoeksrapporten van de eigen instelling full-text werden opgenomen en ter beschikking gesteld. Ook bij andere universiteiten vonden soortgelijke ontwikkelingen plaats. De Rijksuniversiteit Groningen bracht de rapporten van Graduate School/Research Institute Systems, Organisations and Management onder in een elektronische databank en de Universiteit Maastricht (UM) experimenteerde met MERIT en METEOR Research Papers.

De KUB en de UM werkten steeds nauwer samen in het ontwikkelen van deze elektronische databanken en in januari 1996 stelden de bibliothecarissen van deze beide organisaties voor 'om datgene wat nu in twee instellingen is opgezet als start te gebruiken voor een landelijke samenwerking c.q. landelijk project op dit terrein, vooralsnog toegespitst op de universiteiten met een economische faculteit (die allen deelnemen in het GGC)' met als uitgangspunt vrije toegang en informatiebeschikbaarheid. Binnen de werkgroep Economie en Bedrijfskunde werd het voorstel positief ontvangen. Voorgesteld werd het project uit te breiden met de rapporten van bedrijfskundige faculteiten. Het project werd goedgekeurd door IWI (Innovatie van Wetenschappelijke Informatievoorziening) en kon op 1 juli 1996 onder de naam DEGREE van start gaan.

zich gesteld heeft. Bij alle participanten van het project is de samenwerking tussen faculteit en bibliotheek daadwerkelijk op de rails gezet, teneinde de productie van elektronische onderzoeksrapporten te realiseren. Bij de afsluiting van het project (teldatum 1 augustus 1997) waren er in totaal 747 elektronische onderzoeksrapporten beschikbaar via het world wide web. Iedere deelnemer bewaart de eigen onderzoeksrapporten op de lokale server. Eenmaal per week 'mirrort' de KUB de bibliografische data van deze rapporten en bewaart ze in het DEGREE-archief, dat op zijn beurt ook wekelijks door RePEc wordt gekopieerd.

Onderlinge en ongelimiteerde elektronische toegang tot de full-text onderzoeksrapporten van de aangesloten instellingen, gerealiseerd met behulp van www-technologie, is een tweede doelstelling. En ook dit doel hebben we gehaald, want elke DEGREE-partner is er in geslaagd een eigen www-pagina te maken waarop de eigen onderzoeksrapporten full-text beschikbaar zijn. De vormgeving van deze websites is verschillend, zij het dat het principe van open toegankelijkheid door allen gerespecteerd is.

Uiteindelijk resultaat

Wat vindt de wetenschappelijk medewerker die op zoek is naar informatie en die zich daarbij richt op het zoeken naar Research Memoranda of Working Papers? Ervan uitgaande dat deze medewerker niet geïnformeerd is over ons project, mogen we veronderstellen dat hij begint bij de homepage van de eigen bibliotheek of bij de OPC. In de Groninger situatie zijn de publicaties van de onderzoeksinstituten SOM (Systems, Organisation and Management) en COELO (Centrum voor Onderzoek naar de Economie van de Lagere Overheden) te vinden in de OPC, via de homepage van het onderzoeksinstituut en via de homepage van de bibliotheek onder de noemer 'elektronische publicaties'. Vanuit de website van de deelnemende bibliotheek is een link gelegd naar de gezamenlijke website van DEGREE. (<http://cwis.kub.nl/~dbi/degree/>).

Binnen DEGREE kan op diverse manieren worden gezocht, namelijk op auteur, titel, abstract, trefwoord, JEL-classificatie, onderzoeksinstituut en jaar van uitgave. Er is een link gelegd naar de deelnemende bibliotheken en er is een artikel opgenomen waarin potentiële partners kunnen lezen hoe de gang van zaken is indien zij willen deelnemen aan DEGREE.

Wanneer de wetenschappelijk medewerker een titel heeft gevonden, dan krijgt hij naast de titelbeschrijving in de meeste gevallen ook een abstract op het scherm. Het bewuste document wordt in PDF- of PostScript-formaat geleverd en kan met behulp van Acrobat Reader (PDF) of Ghostscript, Ghostview & GSview (PostScript) opgevraagd worden.

Deelnemen?

Deelneming aan DEGREE door andere (inter-)nationale instellingen is mogelijk, zij het dat er nu meerdere wegen naar Rome leiden. Andere instellingen kunnen deelnemen in het DEGREE-samenwerkingsverband, zoals te lezen in het model dat opgenomen is in de DEGREE www-pagina, of hun bibliografische data rechtstreeks laten 'mirroren' door RePEc.

Het DEGREE-samenwerkingsverband staat open voor deelname door alle Nederlandse instellingen die rapportseries uitgeven op het gebied van economie en/of bedrijfskunde. Informatie hierover is beschikbaar op de DEGREE www-pagina: <http://cwis.kub.nl/~dbi/degree/>. Contactpersoon is Corry Stuyts, e-mail C.Stuyts@kub.nl, tel. 013-4 66 33 24.

Internationale samenwerking

Op internationaal niveau is een samenwerkingsmodel voor economische seriële publicaties ontwikkeld met de naam RePEc (Research Papers in Economics). Het initiatief hiervoor is genomen door Thomas Krichel, een economische wetenschapper van de Universiteit van Surrey. Na een gedegen verkenning van het Internet op het gebied van soortgelijke initiatieven werd duidelijk dat RePEc zeer dicht bij de doelstelling van DEGREE in de buurt komt en dus probeerden we, met succes, om hierbij aan te sluiten.

Het Guildford Protocol, dat door Thomas Krichel opgesteld is in samenwerking met mensen uit Zweden, Spanje en Nederland en waarin beschreven wordt hoe de data-uitwisseling tussen RePEc-deelnemers moet plaatsvinden, wordt daarom door de DEGREE-partners als basis gebruikt voor de eigen onderlinge afspraken over de uitwisseling van bibliografische gegevens.

Gesignaleerde problemen

Hier en daar, maar vooral bij de bedrijfskundigen en bij de bedrijfseconomen, werd vernomen dat wetenschappers bang zijn dat een uitgever hun artikelen niet meer zal accepteren voor publicatie, indien de inhoud ervan als onderzoeksrapport reeds in zijn geheel via het Internet verspreid is. Hier komt dus, behalve de kwestie van het auteursrecht, ook de kwestie van aanzien en publiceeren in gerenommeerde tijdschriften om de hoek kijken. Het is nog te vroeg om aan te kunnen tonen of deze angst gegrond is of niet. Bovendien past deze kwestie in de maatschappelijke discussie rondom elektronisch publiceren en de positie van universiteiten en uitgevers daarin, zodat het laatste woord hierover buiten de grenzen van het DEGREE-project valt.